

Friedry

Aktuella problem inom svensk ekonomi.

Sverige har liksom flertalet europeiska länder under det senaste året råkat in i en svår ekonomisk kris. Naturligtvis inte en kris i gammal bemärkelse med arbetslöshet och förluster för näringslivet, utan i stället kan den karakteriseras som en inflationskris inom landet och en likviditetskris utåt.

Krisen har visat vårt beroende av de allmänna europeiska ekonomiska sammanhangen. Vi ha nog tidigare varit benägna att föreställa oss, att vi skulle kunna leva vidare på vår höga standard med stöd av våra transoceaniska förbindelser, trots svårigheterna på kontinenten. Men vår ekonomi är alltför intimt integrerad med det övriga Europa för att detta skulle vara möjligt. Den europeiska krisen och framför allt den tyska produktionens nedgång har skapat flaskhalsar (bottle necks) i vår produktion och har snedvridit vår betalningsbalans. Före kriget voro vi inställda på att uppnå exportöverskott på Europa, vilka kunde utnyttjas för att utjämna våra betalningar med de transoceaniska länderna. Denna multilaterala mekanism har nu som på andra håll råkat ur funktion. Men krisen är också - och kanske i främsta rummet - en följd därav, att vi ha överskattat våra resurser. Under kriget måste i Sverige utveckling och utgifter på olika områden uppskjutas för att bereda utrymme för försvaret och upprustningen. Industriens investeringar inriktades på ersättnings- och rustningsproduktion, bostadsbyggandet minskades, de sociala reformerna uppskötos och den allmänna levnadsstandarden pressades ned, varvid särskilt produktionen av varaktiga konsumtionsvaror fick sitta emellan. Liksom i andra länder hade därför vid krigets slut ackumulerats behov, som nu trängt sig fram för att snabbt tillfredsställas. De visade sig snart vida överstiga de beräkningar, som man från början gjorde.

Kriget ~~tvungade~~ tvingade även till en reformpaus i fråga om sociala åtgärder, sjukhus, skolor o.s.v. Man hade emellertid under kriget haft tid att fortsätta planeringen för nya reformer och den politiska utvecklingen efter kriget med återställd fri konkurrens mellan de politiska partierna drev fram beslut om vittgående snabba reformer. Möjligheterna att tillfredsställa olika sådana behov kunna också i vissa avseenden sägas vara större än före kriget. Industriens kapacitet har trots allt byggts ut. Dess produktionsvolym beräknas i dag ligga 25 % över förkrignivån

och dubbelt så högt som år 1929. Hade de nya anspråken antagit rimliga proportioner, skulle väl också en ganska snabb standardhöjning ha varit möjlig. De behov, som kunnat göra sig gällande, ha emellertid nått en sådan omfattning, att den köpkraftiga efterfrågan vida överstigit tillgången. Detta sammanhänger till en del med de svårigheter, som den europeiska importens nedgång skapat för ~~sin~~ ^{en} produktion. Men inflationstrycket, som härleder sig från den starkt ökade efterfrågan, har också snedvridit den svenska produktionen och även i andra avseenden sänkt dess effektivitet. Produktivkrafter ha dragits bort från de hårt priskontrollerade stapelindustrierna till en mera lönande produktion av mindre nödvändiga varor. Exempelvis järnindustrian har på grund av brist på arbetare icke kunnat fullt utnyttja sin kapacitet, medan tillverkningen av färdiga kläder och konserver sprungit i höjden.

Inflationstendenserna ha på detta sätt verkat desorganiserande på näringslivet; effektiviteten har icke ökats sedan före kriget, kanske snarare sjunkit. På det ekonomiska läget kan med en viss modifikation tillämpas det gamla ordspråket: "Den som gapar efter mycket, mister lätt en del av stycket." Den ekonomiska utveckling, som man haft rätt att hoppas på, har sålunda icke infriats, emedan man icke lyckats skapa balans i den allmänna samhällsekonomin.

En starkt stigande efterfrågan har gjort sig gällande såväl vad gäller offentliga utgifter som enskild konsumtion och investeringar. Från den 1 januari i år utgå starkt höjda ålderspensioner, i motsats till tidigare utan någon behovsprövning. Samtidigt börja utgå stora statliga barnbidrag, vilka tidigare endast delvis motsvarades av skattefria avdrag. Inkomstskatterna ha samtidigt sänkts för flertalet inkomstagare och därigenom uppstår ett nettotillskott till konsumenternas inkomster med närmare 1 miljard. Statens samlade utgifter stiger därigenom till 5 miljarder, vilket skall jämföras med en nationalinkomst av 20 miljarder. Investeringsverksamheten har samtidigt, trots investeringskontroll för byggnadsverksamhet, stigit högre än någonsin tidigare. Särskilt omfattande äro investeringarna i nya industrianläggningar. Bostadsbyggandet, som omfattar närmare hälften av all byggnadsverksamhet, har även nått en högre höjd än någonsin tidigare. Den sammanlagda investeringsvolymen under år 1947 har uppskattats till 6 miljarder, d.v.s. 25 à 30 % av hela nationalprodukten.

Man kan nog dock säga, att man i Sverige, på vissa enstaka krediter när, icke finner någon kritik mot att dessa krediter fått en sådan omfattning. Man finner det helt naturligt, att vi i Sverige, som blivit skonad från kriget, genom gåvor och krediter i ett slags Marshallplan i mindre skala velat stödja dem, som blivit mera lidande av kriget, och särskilt sina nordiska grannländer, vilka tillförts närmare $1/3$ av det sammanlagda beloppet. Man ångrar icke detta, trots att vi därigenom på ett besvärligare sätt än annars blivit fallet, blivit delaktiga av den europeiska krisen.

Det stora problemet för svensk ekonomi är emellertid nu att skapa balans i ekonomien, d.v.s. att anpassa anspråken efter resurserna både totalt och inom ekonomiens olika delar samt både utåt och inåt. Men det gäller också att etablera denna balans på sådant sätt, att icke konsumtionen hämmas och att icke investeringarna, som bilda förutsättningarna för ett fortsatt framåtskridande, skäras ned till en alltför låg nivå. Alla äro nämligen ense därom, att en fortsatt stegring av produktionen är den enda långsiktiga lösningen på de spänningar, som nu uppstått inom svensk ekonomi. Det skulle vara ganska lätt att uppnå balans inom svensk ekonomi, om man kunde bortse från dessa intressen av en fortsatt ekonomisk utveckling och standardhöjning. Det finns naturligtvis alltid en benägenhet att i en likviditetskris som den nuvarande med dess tillspetsning anlägga ganska korta perspektiv. Blir likviditeten dålig, tvingas varje företag att arbeta på kort sikt för att hålla sig flytande, att skaffa sig snabba inkomster och att undvika utgifter, som ge avkastning först på längre sikt. Sverige liksom andra europeiska länder löper givetvis risken att på detta sätt tvingas att leva ur hand i mun i stället för att bygga upp för framtiden. I Sverige föreligger också en påtaglig risk att även näringslivet tvingas in på en kortsiktig politik, där huvudsaken blir att på ett smidigt sätt anpassa sig efter olika regleringar för att få ut det mesta möjliga ur en ganska bunden situation. Det är ju också naturligt att förtroendet till framtiden minskats. Man räknar i Sverige allmänt med att krisen så småningom skall övervinnas, så att en återgång till friare ekonomiska förhållanden blir möjlig. Men om krisen blir långvarig och regleringarna med den, uppstår givetvis risk liksom i länder, där man haft en reglerad ekonomi under en längre tid, att näringslivet slår sig till ro inom det

begränsade utrymme, där det fortfarande har rörelsefrihet. Det synes därför angeläget, att man från ekonomernas sida riktar uppmärksamheten på de mera långsiktiga perspektiven. Men så har ju skett i Paris-planen för Europas återuppbyggnad. Men det finns säkert också behov att inrikta uppmärksamheten på ett ännu längre perspektiv. I Sverige har också nyligen ett antal ekonomer påbörjat en sådan kartläggning av landets resurser och dess ekonomiska utvecklingsmöjligheter på något längre sikt. Vi kunna i Sverige utgå ifrån, att landets ekonomiska styrka i själva verket är ganska stor. Våra naturtillgångar, vattenfall, malmer och skogar, representera en utmärkt bas för vårt näringsliv. Arbetskraften är delvis högt utbildad och den tekniska forskningen och utbildningen har tagit stora steg framåt under de senaste åren genom stora insatser av staten och enskilda företag. Avsikten med de undersökningar, som nu satts i gång, är att summera dessa tillgångar och skaffa sig en uppfattning om den kapacitet, som landets näringsliv i framtiden skall kunna uppnå, sedan den nuvarande krisen övervunnits. Tanken är också att taga upp de balansproblem, som jag här tidigare berört även ut mera långsiktiga synpunkter. Dessa problem ha visserligen tillspetsats under den nuvarande krisen. Men de äro icke enbart av tillfällig natur, utan de komma säkerligen att göra sig gällande även på längre sikt. Detta gäller icke minst problemet om fördelningen mellan investeringar samt offentlig och enskild konsumtion å ena sidan samt sparandets och beskattningens andel av nationalinkomsten på den andra. Problemet blir bland annat om sparandet vid nuvarande inkomstfördelning och beskattning skall räcka till för att finansiera de investeringar, som bilda förutsättningen för ett fortsatt framåtskridande och en social standardhöjning. Man ställes inför alternativen, om man skall slå sig till ro med den långsammare ekonomiska utvecklingen, som svarar mot ett minskat sparande, eller om man skall genom ett tvångssparande uppskjuta ett förverkligande av standardhöjningen för att den på längre sikt skall bli desto större.

Under och efter kriget har planer utarbetats, vilka icke endast tagit sikte på en omedelbar standardhöjning utan även gälla utvecklingen på olika områden på längre sikt. Genom denna planläggning har framgått att Sverige ännu befinner sig på ett stadium av den ekonomiska utveckling, där enorma investeringsbehov under en lång framtida period äro aktuella. Sverige be-

finner sig snarast i motsatsen till det tillstånd av "economic maturity", som vissa amerikanska ekonomer tidigare räknat med för Förenta staternas del. Bostadsstandarden är vad gäller utrymmet alltså låg. En fortsatt tillväxt av städer och andra samhällen kan förutses. Behoven av nya bostadsbyggnader äro därför mycket stora. Det glest befolkade landet har alltså behov av stora investeringar i vägar och andra kommunikationsleder, bland annat för att kunna tillgodogöra sig den moderna bilismens alla fördelar. En fullständig utveckling av vatten- och avloppsledningar kräver enorma belopp. Detsamma gäller en fullständig utbyggnad av sjukhus och skolor. Väldiga belopp behöva läggas ned, om en fullständig modernisering av jord- och skogsbruk skall kunna genomföras. Vattenfallen äro ännu endast utbyggda till 60 % och även på längre sikt förutses en snabb utbyggnad på detta område. På många områden inom industri, jordbruk och i hemmen är steget långt till en mekanisering i amerikansk skala.

Dessa behov äro sammanlagt så stora, att ett visst urval måste äga rum och att i varje fall en viss prioritetsordning måste skapas. Planläggningen för de framtida investeringarna har utvecklats särskilt långt på bostadsområdet. Ingående prognoser ha företagits både för hela riket för olika regioner samt enskilda orter beträffande det framtida behovet av bostäder. Det kan måhända vara av intresse att något närmare redogöra för planläggningen på detta område, då de bilda ett utmärkt exempel på de synpunkter, som läggas på den framtida ekonomiska utvecklingen, och då dessutom de metoder, som använts, erbjuda ett betydande intresse. Till utgångspunkt har tagits en prognos av den framtida hushållsbildningen. Denna prognos grundas bland annat på ett studium av befolkningens vanor att kupera sig i hushåll. Särskild uppmärksamhet har ägnats åt frågan om hushållsprängningen, d.v.s. tendensen för äldre och yngre anhöriga att i större utsträckning än tidigare skaffa sig egna bostäder. På grund av de aktuella befolkningstendenserna pekar denna prognos i den riktningen, att tillskottet av nya hushåll i landet kommer att nedgå under de närmaste femton åren på grund av den motsvarande minskningen av nativiteten under mellankrigstiden. De senaste årens stegring av nativiteten kommer därefter sannolikt att medföra en ny våg av tillväxt i hushållens antal. Behovet av nya bostäder påverkas emellertid även av den urbanisering, som man räknar med kommer att fortsätta, även i framtiden. Som jag senare skall

återkomma till, räknar man emellertid med att denna utveckling så småningom skall avstanna, emedan jordbruksbefolkningen så småningom sjunker till en gräns, där fortsatt minskning icke är möjlig eller önskvärd. Behovet av nya bostäder visar därför under de närmaste femton åren en ganska starkt fallande kurva. Ovanpå denna måste emellertid lagras det behov, som svarar mot en stegring av bostadsstandarden. För stora delar av den svenska befolkningen är ännu ett rum och kök den normala bostaden. Man siktar här närmast till en höjning av standarden upp till tre å fyra rum och kök. Men icke heller denna standardhöjning är tillräcklig för att hålla bostadsbyggandet uppe. Om tillskottet av nya bostäder stabiliserades vid nuvarande nivå, skulle ~~det~~ i själva verket den svenska bostadsstandarden under de närmaste femton åren stiga till tio rum och kök. De svenska städerna äro visserligen i stort sett av så ungt datum, att Slum i stort sett är ett ganska okänt begrepp. Men ändå anses det önskvärt att en sanering kommer till stånd av vissa stadsdelar, särskilt i de större städerna. Planerna för bostadsbyggandet äro därför uppgjorda så, att denna saneringsverksamhet skall sättas in, när kurvan för behovet av nya bostäder börjat falla. Man har nämligen sökt balansera utvecklingen på bostadsområdet så, att man om möjligt även på något längre sikt skulle stabilisera bostadsbyggandet vid en oförändrad nivå. Detta har även ur konjunktursynpunkt ansetts vara en önskvärd målsättning. Men det har även ansetts vara av betydelse för ett vidmakthållande av en hög effektivitet på byggnadsområdet. I detta syfte skulle till en början standardhöjningen successivt släppas fram och på ett senare stadium skulle saneringen sätta in.

Mot dessa planer för bostadsbyggandets faktiska förlopp svarar planer för en bostadssocial politik på längre sikt. Staten har skaffat sig ett betydande inflytande på bostadsbyggandet genom att uppträda som långivare på byggnadsmarknaden. I viss mån gynnas av kommunala och kooperativa samt av industri- en igångsatta bostadsföretag. Särskilda fördelar lämnar staten åt egnahemsbyggandet. Tendensen går sålunda i den riktningen, att avkoppla det spekulativa momentet i själva bostadsbyggandet och att inskränka byggmästarens uppgift till att vara entreprenör för den slutlige konsumenten eller för samhället, när det gäller kommunal bostadsproduktion. Genom att bevara det

Lösningen av detta balansproblem blir naturligtvis även beroende av den allmänna utvecklingen av landets produktiva resurser och därmed av dess nationalinkomst. Ju snabbare denna stiger, desto större blir utrymmet för nya investeringar vid en given sparbenägenhet.

Under krigsåren har uppmärksamheten i växlande grad inriktats på de problem, som gälla produktiviteten i landets näringsliv. Man har till diskussion dragit fram förhållandena, som visa, att produktionen på många håll icke är rationellt ordnad. Krav ha framställts på större planmässighet och djupgående undersökningar ha tagits upp av strukturen hos olika näringsgrenar.

Anledningarna till detta ökade intresse för produktionsorganisation är flera. Den viktigaste är givetvis kravet på en hög standard för alla befolkningsgrupper. Man har även bland arbetarna blivit alltmera medveten om, att en höjning av levnadsstandarden, såsom inkomstfördelningen och beskattningen nu äro gestaltade, endast i mindre grad är en fördelningsfråga, och att en höjning av realinkomsterna i främsta rummet är beroende av en stegring av produktionens effektivitet. Men man har också genom olika ekonomiska undersökningar fått klart för sig, att vissa faktorer i framtiden komma att hålla tillbaka den ekonomiska utvecklingen. En sådan faktor, som blir av särskild betydelse för utrikeshandeln, är, att man nått en vändpunkt i fråga om utnyttjandet av skogarnas avkastning. Urskogsbeståndet har i huvudsak blivit avverkat, ~~explateringskedet är därmed i huvudsak avslutat~~ och skogsindustrien måste i framtiden anpassas efter skogarnas faktiska tillväxt. Skogsindustriens virkesförbrukning måste därför under de närmaste årtiondena sänkas med omkring 1/4. Därmed avbrytes en tidigare snabb utveckling mot en högre produktion och man måste söka sig in på ^{en}ny utvecklingslinje, som för skogsindustriens del i främsta rummet siktar mot en högre förädling av råvaran.

En liknande förändring av utvecklingen av större allmän betydelse kännetecknar även tillgången på arbetskraft. Det svenska näringslivets utveckling har under de senaste årtion-

propensity

dena varit utpräglat extensiv till sin karaktär. Befolkningen i produktiv ålder har befunnit sig i snabb tillväxt. Jordbruksbefolkningen har samtidigt nedgått. Industri- och övriga stadsnäringsar har därigenom kunnat tillföras betydande tillskott av ny arbetskraft, som möjliggjort en snabb ökning av kapaciteten. Under kriget har på grund av de långsiktiga förändringarna av födelsetalen en tvär omkastning skett av tendenserna på detta område. Den produktiva befolkningen har stagnerat i fråga om sitt sammanlagda antal. En ökning av sysselsättningen på ett område blir därför i fortsättningen beroende av en tillbakagång på ett annat, såvida en immigration från andra länder icke kan komma till stånd. Jordbruksbefolkningen har numera uttunnats så långt, att den i fortsättningen icke i samma utsträckning som tidigare kan tjänstgöra som en reserv, varifrån arbetskraft rekryteras för industriens fortsatta utveckling. På grund av höjningen av medelåldern och den ökade giftermålsfrekvensen, är det även sannolikt att den kvinnliga arbetskraften i mindre utsträckning än hittills kommer att uppträda på den öppna arbetsmarknaden. Under och efter kriget har visserligen en betydande immigration ägt rum. Men man kan på längre sikt icke räkna med, att den blir av en sådan storleksordning, att den annat än till en mindre del kan ersätta den tidigare befolkningstillväxten.

Som en följd av dessa utvecklingstendenser måste man räkna med att trögrörligheten hos arbetskraften mellan olika näringsgrenar kommer att ökas och att den dynamiska karaktären hos näringslivet kommer att minskas. Den höjning av levnadsstandarderna, som möjliggöres genom överflyttning av produktiva resurser till nya områden, kommer sannolikt att försvåras.

Desto större uppmärksamhet måste då ägnas åt möjligheterna att höja produktiviteten inom de olika näringsgrenarna.

Genom ekonomiska undersökningar har man i flera fall också kunnat visa, att den ekonomiska strukturen hos olika näringsgrenar, sådan den kommit att gestaltas genom en fri utveckling, icke är rationellt uppbyggd. Krav ha därför rests på en rationellisering av näringslivetsstruktur. Man har menat, att även om de enskilda företagen inom ramen för sin verksamhet, äro rationellt skötta, hela näringsgrenen i fråga om produktionens och distributionens organisation kann vara irratio-

nellit organiserad. De frågor, som vid ett sådant mera allmänt betraktelsesätt kunna bli aktuella, gälla exempelvis storleken hos de enskilda företagen, deras grad av specialisering samt de vägar, varorna gå från producent till konsument. Den svenska industrien har upprättat ett särskilt forskningsinstitut, som tagit initiativet till djupgående undersökningar av sådana frågor inom olika industrier. Frågan har sedermera uppmärksamats från statens sida och statliga kommittéer ha tillsatts för att undersöka olika näringsgrenars struktur och föreslå åtgärder för deras rationalisering.

Åsikterna om hur en rationalisering av näringslivets struktur bäst skall kunna genomföras ha givetvis växlat. Från socialistiskt håll har i vissa fall framförts den uppfattningen, att endast ett förstataligande av vissa industrier skulle kunna möjliggöra en mera rationell organisation. Från annat håll har framförts den uppfattningen, att en rationalisering kan genomföras utan att uppge fördelen av en konkurrens mellan olika företag. Man har framhållit, att konkurrens icke är något enhetligt begrepp och att man genom att ändra förutsättningarna för konkurrensen skulle kunna komma fram till en mera rationell uppbyggnad av näringslivet. Den livliga diskussion om dessa problem, som förts under de senaste åren, de ingående undersökningar, som företagits av olika industrier, samt de praktiska försök som hittills gjorts ha emellertid även bland socialisterna i allmänhet lett fram till den uppfattningen, att ett förstataligande endast i undantagsfall är en lämplig åtgärd. I andra fall kan det, har man ansett, vara mera lämpligt att starta statsägda företag, som konkurrera med de enskilda. I andra fall åter har man ansett, att ett ökat inslag av kooperativ verksamhet skulle vara lägnat att befrämja en rationellare organisation. I stort sett kan man säga, att konkurrensen som grundidé för näringslivet allmänt börjat tillmätas en större betydelse än tidigare. Signifikativt för inställningen är också, att en ny lagstiftning för att kontrollera kartellernas verksamhet vunnit allmän anslutning.

Bland statliga åtgärder kan nämnas byggandet av ett nytt järnverk. Den kooperativa verksamhet har vunnit ökad utbredning inom byggnadsindustrien. Inom den dominerande delen av industrien, som befinner sig i privata händer, har strävandena

efter en strukturrationalisering tagit sig uttryck i ett ökat samarbete för att befrämja teknisk forskning samt forskning rörande lämpliga produktionsmetoder. Arbetet på standardisering har kraftigt intensifierats. Inom byggnadsindustrien har exempelvis allmänt genomförts ett nytt modulsystem. Särskild forskning har satts i gång rörande konsumentvarornas lämpliga utformning. Fördelarna av specialisering och produktion i stor skala har alltmer uppmärksammats och satt spår i den praktiska produktionspolitiken. Rabattsystemet inom handeln har börjat modifieras i syfte att förändra distributionsvägarna i en riktning, som svarar mot de faktiska kostnaderna. Trögheten på detta område är givetvis stor men en rörelse har utan tvivel satts i gång, som på längre sikt kan väntas ge mycket betydande resultat. För jordbruket har, som jag tidigare nämnt, ett mycket omfattande program för en strukturrationalisering lagts upp. De svenska jordbruken ha i allmänhet en storlek av endast 10-20 hektar. Denna storlek kan vara lämplig för vissa ändamål och särskilt som ett komplement till skogsbruket i vissa delar av landet. Men för den kombination av spannmålsodling och kreatursskötsel, som är typisk för det svenska jordbruket, är denna storlek alltför liten för att tillåta en längre driven mekanisering. Ett stort program har därför lagts upp för att på längre sikt genomföra en sammanlagning av jorden till större enheter. Man har där planerat att gå fram etappvis och siktar i första hand till ett jordbruk av den storleken, att en familj med en eller ett par/söner eller annan motsvarande arbetskraft där kan finna full sysselsättning. På en gård av denna storlek blir det möjligt att ekonomiskt utnyttja traktorer och andra maskinella hjälpmedel. För att genomföra detta program köper staten upp de gårdar, som bli till salu, för att sedan sälja till dem, som vilja slå ihop flera gårdar. Det förefaller emellertid som om en utveckling i denna riktning skulle komma till stånd av sig självt utan statens medverkan. En sammanlagning har i stor utsträckning börjat komma till stånd på jordbrukarnas eget fria initiativ.

Att strukturproblemen särskilt inom industrien blivit av en sådan betydelse i Sverige, sammanhänger utan tvivel med hemmamarknadens begränsade storlek. Inom exportindustrien,

exempelvis den svenska skogsindustrin samt vissa delar av
 ? järn- och verkstadsindustrin, har man lyckats komma fram till
 en mycket effektiv massproduktion, som möjliggör en långt dri-
 ven mekanisering av driften. Man är i Sverige medveten om,
 ? att det är tack vare inslaget av sådan exportproduktion, som
 det blivit möjligt för det svenska folket att uppnå en så hög
 levnadsstandard. Men andra industrier ha på grund av de inter-
 nationella hindren för handeln blivit hänvisade till den be-
 gränsad hemmamarknaden. Under de senaste årtiondena har be-
 tydelsen av dessa hemmamarknadsindustrier vuxit inom det svenska
 näringslivet. Som industriland är Sverige relativt ungt och
 har först under de senaste årtiondena nått fram till en sådan
 allsidighet i sitt tekniska kunnande, att man med framgång kun-
 nat taga upp alla slag av högförädlade industrier. Under 30-
 talet var denna utveckling särskilt utpräglad och gynnad s utan
 tvivel av den svenska kronans depreciering i början av 30-talet.
 Denna utveckling har av naturliga skäl kommit att fullföljas
 under kriget med dess avspärrning liksom efter kriget med dess
 allmänna varubrist. Dessa utvecklingstendenser ha visserligen
 å ena sidan inneburit att svensk industri blivit konkurrens-
 kraftig på nya områden, men den har samtidig lett till en
 splittring av produktionen på en mängd nya varor, som ofta en-
 dast kunna avsättas i begränsad skala inom landet. En sådan
 splittring har naturligtvis befrämjats av den höjning av lev-
 nadsstandard, som ägt rum och som lett till ökade krav på
 mera differentierade produkter, exempelvis i fråga om möbler,
 skor och kläder. På sådana starkt differentierade områden är
 av naturliga skäl konkurrensen ofta begränsad och mera inriktad
 på kvalitet än på pris. Det är inom sådana industrier natur-
 ligt, att företagen på grund av marknadens struktur komma att
 visa mycket liten benägenhet att specialisera produktionen på
 ett sådant sätt, som är förmånligt ur produktionssynpunkt. När
 ett företag ökar sin produktion, kommer man på en begränsad
 marknad fortare fram till den punkt, där det lönar sig bättre
 att ta upp tillverkning av flera produkter än att utöka produk-
 tionen av de varor, som man tillverkat tidigare. Begräns-
 ning av marknaden leder sålunda industrien bort från speciali-
 sering, tvingar till en produktion i liten skala och sänker
 därmed industriens produktivitet. När den amerikanska in-

industrieni stort sett kan uppvisa en dubbelt så hög produktion per arbetstimme, beror detta utan tvivel därpå, att den har till sitt förfogande en så mycket större marknad, där det inte finns några svårigheter att sälja stora mängder, även av en ganska specialiserad produkt.

Av dessa skäl har man i Sverige ett mycket starkt intresse för en friare handel mellan olika länder, som möjliggör för industrien att vidga sin marknad, och som underlättar en utveckling mot en hög grad av specialisering. Ur denna synpunkt ha planerna på ett ekonomiskt närmande och ett avlägsnande av tullgränserna mellan de nordiska länderna tilldragit sig ett stort intresse i Sverige. De nordiska länderna äro i fråga om klimat, vädret och sociala förhållanden så enhetliga, att det bör vara möjligt att på hela den nordiska marknaden sälja samma slag av konsumtionsvaror. Man hyser därför också ett mycket stort intresse för det experiment med en tullunion, som genomförts i Benelux-länderna. Men man har naturligtvis också det allra största intresse för de strävanden på ett mera allmänt internationellt plan, som tagits upp för att befrämja en friare handel mellan världens olika länder. Men Sverige kännetecknas därför också i stort sett av en klart frihandelsvänlig inställning, även om man i dag på grund av de internationella förhållandena tvingats in på en starkt bunden handel.

Jag har här sökt ge en överblick över de mera långsiktiga utvecklingsproblem, som under de senaste åren ägnats särskild uppmärksamhet i Sverige. I stort sett kan man säga, att det sätt, på vilket dessa problem angripits, vittnar om en betydande grad av utvecklingsoptimism. Man har utgått ifrån att våra begränsade resurser kunna utnyttjas bättre, så att man uppnår en större nationalinkomst, och att detta skulle kunna bli möjligt genom en intensivare forskning, genom utveckling av bättre produktionsmetoder, genom en rationellare arbetsfördelning samt genom en intensivare konkurrens, kombinerad med en förnuftigare allmän planläggning. Man har icke vågat ställa målet så högt som man gjort i Amerika, där man räknat med att inom ett par årtionden all fattigdom och all brist skall vara avlägsnad. Men man har räknat med möjligheten av en betydande standardhöjning för de breda lagren vad gäller bostäder och deras inventarier, livsmedel, skor och kläder, rekreation, skolor och sjukvård.

Genom den senaste tidens utveckling har emellertid, som inledningsvis antytts, hinder lagts för en snabb utveckling i angiven riktning, både på ett nationellt och ett internationellt plan. Endast om dessa hinder kunna avlägsnas, om inflations-tendenserna inom landet kunna behärskas och om Europas ekonomiska tillfrisknande kan påskyndas, blir det möjligt att i Sverige liksom i andra länder uppnå de målsättningar, som uppställts i fråga om högre levnadsstandard och en lyckligare samhällsmiljö. Sverige är därför minst lika mycket som andra länder intresserat av en utveckling av det europeiska samarbetet i syfte att bättre utnyttja Europas resurser. Det finns ju i själva verket ingen anledning, varför vi icke här i Europa på längre sikt skulle kunna uppnå en lika hög levnadsstandard som i Amerika. Men en förutsättning därför är naturligtvis att alla resurser göras tillgängliga för alla på en stor gemensam marknad.